

Een ontdekkingstocht in Utrecht en de Nederlandse taal

'Mijn taalcoach maakt me minder alleen'

Door: Annemieke Hoogland

Zaterdagmiddag, de Oudegracht in Utrecht, overal mensen. Voor de bibliotheek ontmoeten twee vrouwen elkaar. Jolanda (30), een blonde Hollandse in een felgele jas en Christiana (42) een donkerharige Zuid-Amerikaanse met een knalrode mantel. Ze begroeten elkaar enthousiast en besluiten om aan de overkant te gaan zitten. 'In de bibliotheek moet je zo stil zijn'. Ze steken de Oudegracht over naar de Winkel van Sinkel. Bijna alle lange houten tafels zijn bezet in het statige pand met balustrade, monumentale plafond en discoballen. Langs de wanden vitrines met daarin allerlei oranje versieringen: van vissen tot panthers. Gauw gaan de dames zitten op een vrijgekomen plekje en bestellen twee cappuccino's. Dan pakt de Zuid-Amerikaanse een dik boek uit haar leren handtas en slaat het open. Beide dames buigen zich over het boek. Tekst, alleen maar tekst. Geen afbeeldingen. En heel veel aantekeningen met potlood. 'Waarom gebruik je soms twee tijden in een zin: de verleden tijd en de voltooid verleden tijd?', vraagt Christiana. Jolanda is haar taalcoach.

Stadsbewoner in dorp

Christiana komt uit São Paulo, een miljoenenstad in Brazilië. Ze leefde daar samen met haar Nederlandse man en twee dochters (nu 6 en 9) in een appartement. Twee jaar geleden kwam ze voor het werk van haar man naar Nederland. Nu wonen ze op een boerderij in het pittoreske Haarzuilens, vlakbij Kasteel de Haar. Inclusief schapen, kippen, honden en katten. Ze zit aan tafel in een ouderwetse keuken. 'We hebben het huis gekocht van mijn schoonouders. De inrichting is nog van hen. Dat wilden we graag zo laten', legt ze uit. Mintgroene voorraadbussen voor koffie, suiker en thee sieren de wanden. Net als afwaspotjes voor soda, zeep en zand en een koffiemolen van Douwe Egberts.

De overgang van stad naar dorp is niet de enige verandering waar Christiana mee te maken kreeg. Ze mist het werken als tandarts. Haar diploma is in Nederland (nog) niet geldig. Ze denkt erover om in Portugal haar diploma opnieuw te halen. Bureaucratie, noemt ze dat. Tegen diezelfde Nederlandse bureaucratie liep ze aan toen ze met haar man wilde verbouwen aan hun huis: 1,5 jaar later is er nog steeds geen toestemming. Daarnaast vindt ze de temperatuur wennen, vooral in de winter. 'Vroeger ging ik in het weekend altijd naar het strand', lacht Christiana. 'Maar ik houd wel van wintersport. Van schaatsen.'

Omdat Christiana nieuw is in Nederland, moet ze verplicht inburgeren. Hiervoor heeft ze drieënhalf jaar de tijd. Ze volgt een intensieve taal cursus en zal deze afsluiten met het Nederlands

Staatsexamen. Anders dan het normale inburgeringsexamen, wat ook om kennis van de samenleving draait, gaat het bij het Staatsexamen alleen om de Nederlandse taal. Nederlands leren is moeilijk, maar heel belangrijk, weet Christiana. 'Een vriendin van mij had een taalcoach. Zij zei dat het heel leuk was. En een goede oefening. Toen heb ik er om gevraagd.'

Taalmaatjes voor zes maanden

'Een Nederlandse man met een buitenlandse vrouw praat thuis niet graag Nederlands. Dat gaat hem veel te langzaam. Daarbij is het natuurlijk veel leuker om die buitenlandse taal te spreken', vertelt Alfred van Putten. Hij is als medewerker van welzijnsorganisatie Portes nauw betrokken bij het project Taalcoach in Utrecht. Landelijk is het project een initiatief van Humanitas, Gilde SamenSprak, Landelijk Netwerk Thuisorganisaties, het Rode Kruis en VluchtelingWerk Nederland. In Utrecht wordt Taalcoach momenteel uitgevoerd door ISKB, Portes, Stichting Stade en VluchtelingenWerk Midden-Nederland. Het doel van de taalcoach is om de inburgeraar op sleeptouw te nemen in de samenleving. Een randvoorwaarde is daarbij natuurlijk de taal. En dat is volgens Van Putten het belangrijkste: 'Een taalcoach is geen docent, maar het is iemand met wie je twee uur in de week Nederlands kunt praten.'

In Utrecht doen de vier betrokken organisaties de werving van de taalcoaches gezamenlijk. De aanmeldingen van inburgeraars en vrijwillige coaches worden centraal verdeeld, maar het koppelen en begeleiden van de paren doen de organisaties apart. De voorwaarden van het project zijn redelijk vrijblijvend. Zowel de inburgeraar als de taalcoach, krijgt een intakegesprek. Bij de coach kijken de organisaties vooral of de persoon een verbintenis aan kan gaan. 'En iemand moet natuurlijk fatsoenlijk Nederlands kunnen praten en sociaal zijn', legt Van Putten uit. 'De vrijwilligers moeten echt gemotiveerd zijn. Ook de inburgeraar.' Voor het koppelen zoekt hij overeenkomsten tussen beide partijen. Geslacht, leeftijd en praktische zaken als tijd, en daarnaast hobby's en interesses. 'Museum, salsa, koken. Het moet vooral leuk zijn. Het gaat om het praten, maar dat gaat makkelijker als je activiteiten kunt doen. Of als er overeenkomsten zijn.'

Na de intake volgt een koppelgesprek: het eerste gesprek tussen de taalmaatjes. Als het klikt wordt er direct een overeenkomst opgesteld voor een half jaar. Van Putten: 'Je weet nooit of het de tweede en derde keer nog steeds klikt. Als het niet leuk is, kun je beter stoppen. En dat gebeurt soms vrij vlot. Maar veel vaker gaat het goed.' Van Putten onderscheidt grofweg drie categorieën maatjes. 'Ongeveer de helft zal elkaar de komende tien jaar niet meer uit het oog verliezen. Er worden vriendschappen geboren. Bij nog eens 30 procent gaat het goed gedurende het half jaar, maar daarna is het afgelopen. Dan sluiten we het netjes af. Bij de rest is het al eerder klaar: na twaalf bijeenkomsten of soms al na twee.'

Ook het contact tussen Jolanda en Christiana gaat verder dan praten over taal en grammatica. In de Winkel van Sinkel wisselen vriendschappelijke en meer afstandelijke gesprekken elkaar af. Jolanda vertelt over haar weekendje Parijs. Een romantische stad, aldus Christiana. 'Tien jaar geleden ben ik er op honeymoon geweest vanuit Brazilië.' Ze speelt met haar trouwring terwijl ze er over vertelt. Een groep twintigers komt luidruchtig de Winkel binnen. Eentje met kroontje en sluier: 'Ah die gaat trouwen.' Jolanda lepelt het laatste beetje melkschuim uit haar kopje terwijl ze grappend zegt dat ze weer niet ten huwelijk is gevraagd. 'Hij moet dat doen, anders blijven we samenwonen.' Compleet ondenkbaar in Brazilië, stelt Christiana. 'Hoe lang duurt met jouw vriend wonen?' Jolanda verbetert haar met haar antwoord: 'Hoe lang ik samenwoon? Nu vier jaar.'

Onwennige start

'Het prettige is dat je echt iets voor iemand kunt betekenen, in relatief weinig tijd'. Jolanda heeft in de trein naar huis wel even tijd om over haar vrijwilligerswerk te vertellen. Ze werkt in Baarn als webredacteur voor GezondheidsNet, een consumentensite over gezondheid. 'Ik heb eerder vrijwilligerswerk gedaan, in een boekwinkel, maar dat stopte. Toen zag ik de oproep van Taalcoach op Linked In en dat leek me wel wat.' Jolanda kreeg een intakegesprek en een cursusavond over interculturele communicatie. Daarna werd ze aan Christiana gekoppeld. De eerste ontmoeting onder leiding van Van Putten voelde best ongemakkelijk. 'En daarna moet je samen afspreken. Heel onnatuurlijk. Je moet vriendschappelijke dingen gaan doen met iemand die je niet kent.' Ze spraken de week daarna af op het terras van café West aan de Vleutenseweg, vlakbij Portes. Toen ging het al soepeler. 'Je moet elkaar een beetje leren kennen. Dan heb je meer te bespreken.' Ze ziet nu duidelijk verbetering bij Christiana. 'In het begin merkte ik wel dat ze het eng en moeilijk vond.'

In de keuken in Haarzuilens jaagt miniteckel Stella op een muis. 'Een minihondje voor een minivrouwje', grapt Christiana. Tijdens het hele gesprek ligt er een dik oranje woordenboek op tafel: Portugees-Nederlands. 'Ik vind Nederlands praten nog steeds heel moeilijk. In het begin deed ik dan helemaal niet praten. Maar ik weet dat het belangrijk is om te leren, dus ik probeer het. Ook al is het niet goed.' Haar taalcoach speelt hier een belangrijke rol in. Vooral van het e-mailen met Jolanda leert ze veel. En het praten. Verder stelt ze regelmatig vragen over huiswerk. 'Ik zie de stad. Jolanda presenteert me Utrecht. Dat is heel leuk. We gaan naar de bioscoop: naar de *Heineken Ontvoering* en *Süskind*. Dat doe ik anders niet.' De eerste ontmoeting was ook in Christiana's beleving wat onwennig: 'Ik was een beetje shy. Maar na elke keer ontmoeten ging het beter.'

Bij het presenteren van de stad mag een beklimming van de Dom niet ontbreken. Een totaal nieuwe ervaring voor Jolanda, maar Christiana heeft het ooit al eens gedaan: 'Toen ik nog in Brazilië woonde

kwam ik een keer per jaar naar Nederland op vakantie.' Met 465 treden beklimmen de taalmaatjes samen met nog dertig andere geïnteresseerden, de 112 meter en 30 centimeter hoge Domtoren. Gids Daan leidt, een vlotte student die zijn verhalen over de toren niet voor het eerst vertelt. Het traplopen is hard werken. 'Kan je nagaan. Zeshonderd jaar geleden waren de benen van mensen nog korter', hijgt Jolanda. Halverwege toont Daan de op een na grootste klokkenverzameling van Europa. Enthousiast poseert Christiana bij een klok, terwijl Jolanda een foto maakt. Eenmaal bovenop de toren, verder dan 95 meter gaan de trappen niet, is Jolanda meer onder de indruk dan Christiana. 'Alles lijkt zo dichtbij.' Zoekend kijkt ze rond en wijst: 'Kijk Christiana. Daar vlak bij de watertoren is mijn huis.' Christiana schiet nog wat foto's en dan beginnen ze aan de afdaling in de smalle toren. Eenmaal beneden verzamelt Christiana nog wat folders bij de VVV. Haar familie komt deze zomer naar Nederland. 'Maar dan stuur ik ze alleen naar boven. Ik ga niet nog een keer.'

Minder alleen

Volgens Van Putten helpt het project echt. 'De taal leren en tegelijkertijd kennismaken met elkaars cultuur werkt.' Dat blijkt ook uit een onderzoek uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Binnenlandse Zaken. In de periode 2008 tot met 2011 ontvingen gemeenten geld van het Rijk voor de uitvoering van het taalcoachproject. Naar aanleiding daarvan is in april 2011 een rapport opgesteld dat laat zien dat vrijwilligers een belangrijke aanvulling zijn op de inburgeringscursussen. De zelfredzaamheid en taalvaardigheid van de inburgeraar neemt toe. Van Putten bevestigt dit: 'Het geeft vooral vrouwen veel meer zelfvertrouwen. Ze durven uiteindelijk een gesprek te voeren in de supermarkt. Ze gaan zelf met de bus. Of naar de bibliotheek. De eerste keer met taalmaatje, maar daarna alleen.'

Toch gaat het niet altijd goed, weet Van Putten. Sommigen inburgeraars zitten in een benarde positie. Hij kiest dan bewust voor een iets sterkere vrijwilliger: 'De taalcoach moet namelijk goed zijn eigen grens bewaren. Het is geen hulpverlener.' En soms helpt een taalcoach niet. 'Van die Chinese jongens die al sinds de jaren 90 hier zijn en nu toch nog verplicht moeten inburgeren. Zij werken alleen maar in een restaurant en leven verder achter de computer. Die zitten zo in een eigen wereld, dan heeft een coach geen zin.'

Een van de schoonheden van dit project vindt Van Putten de diversiteit in mensen die hij tegenkomt. Tijdens de intake ontmoet hij bijvoorbeeld regelmatig jonge mensen met een 'dure baan in een accountantskantoor', die ervoor gekozen hebben om vier dagen te werken en zich verder in te zetten voor de maatschappij. 'Dat zijn voor mij de nieuwe Nederlanders. Niet de mensen die inburgeren. En natuurlijk zijn er daarnaast oudere, vaak meer zorgende vrijwilligers. Je krijgt een dwarsdoorsnede van de samenleving.'

De toekomst van het project Taalcoach is onzeker. Dit jaar heeft de gemeente Utrecht pas eind februari besloten dat het project doorgang mocht vinden. De gemeente geeft de vier organisaties voor 2012, net als vorig jaar, 750 euro per taalkoppel. Alle organisaties proberen vijftig koppels te maken. Voor 2013 is er nog niets bekend. Met de geplande bezuinigingen verandert er veel in de inburgering. Volgens Van Putten ontstaan er wel particuliere initiatieven op het gebied van taalcoaching, maar die zullen meer van de inburgeraar vragen. 'En die moet ook al voor de taal cursus gaan betalen.' Portes zoekt naar mogelijkheden om het project eventueel volgend jaar door te zetten zonder steun van de gemeente. 'We werken natuurlijk met vrijwilligers, maar alle organisatie eromheen moet je dan zo goedkoop mogelijk houden', legt Van Putten uit. 'Ik hoop dat de gemeente hiermee doorgaat. De noodzaak blijft.'

Teckel Stella zit inmiddels op schoot, zodat ze niet meer op de muis kan jagen. 'Ik denk dat een taalcoach echt heel belangrijk is voor een buitenlander. Voor goed contact met de persoon, de cultuur en de Nederlandse manier. Bijvoorbeeld: tijd is hier tijd.' In Brazilië probeerden mensen wel op tijd te komen, vertelt Christiana, maar dat is daar veel lastiger. In São Paulo wonen 16 miljoen mensen. 'Er is veel traffic. Dus je komt snel te laat.' Aanpassen is voor de Braziliaanse het belangrijkste. Aanpassen aan de regels, aanpassen aan de manier van leven. 'Ik ging naar een nieuw land. Een nieuw leven. Mijn vrienden bleven daar. In het begin had ik weinig contact met vrouwen, ik had weinig vrienden. De taalcoach maakt me minder alleen. Als ik niet praat dan bouw ik een muur.'

Toerist in eigen land

Na twee indringende piepen sluiten de deuren van de sprinter zich weer. De trein laat station Soest-Zuid achter zich. 'Goedemiddag dames en heren uw vervoersbewijzen alstublieft'. Jolanda toont haar jaarkaart en de conducteur loopt door. 'Ik vind het vooral leuk om te merken hoe enthousiast ze is. Naar de film vond ze fantastisch. En bijvoorbeeld toen we gingen eten bij *De Bakkerswinkel*. Ze heeft de naam meteen opgeschreven om daar te gaan eten als haar familie over is.' De manier waarop Jolanda naar Utrecht kijkt verandert wanneer ze met Christiana op stap is. Ze kijkt meer met de ogen van een buitenstaander. 'Alles is weer nieuw. Je bent weer een beetje toerist in eigen land.' Ook de manier waarop Christiana naar Nederland kijkt vindt ze interessant. 'Van die Nederlanders die helemaal op de fiets naar Haarzuilens komen. Volgens mij vindt ze dat hartstikke geschift.'

Natuurlijk loopt Jolanda wel eens tegen obstakels aan, maar van cultuurclashes zoals beschreven op de cursusavond is geen sprake. Af en toe is het voeren van een echt gesprek lastig. 'Als ze me niet begrijpt, geeft ze dat niet direct toe. En soms lukt het gewoon niet. Je kunt iets op drie verschillende manieren zeggen, maar dan houdt het op. Dan begrijpt ze mij niet. Of ik haar. Want dan gaat ze in het Portugees vertellen. Hierdoor blijven gesprekken soms oppervlakkig.'

Op de cursusavond hoorde Jolanda over inburgeraars die zich niet goed aan de afspraken houden, altijd te laat komen of zelfs helemaal niet komen op dagen. 'Volgens mij heb ik het met haar echt getroffen. Ze is heel erg gemotiveerd. Komt altijd op tijd. En als ze vragen heeft over huiswerk dan is het super moeilijk.'

'Heb je eigenlijk nog iets gemerkt van de schietpartij in Toulouse, toen je in Parijs was?', vraagt Christiana terwijl de cappuccino plaats heeft gemaakt voor een glas water en een cola light. 'Ik lees veel de krant en kijk televisie', vertelt ze later. 'Voor het Nederlands. Thuis spreek ik het niet veel. Voor mijn dochters en man is het moeilijk als ik Nederlands praat. Langzaam. Raar. Ze zijn het niet gewend. Mijn dochters spraken veel sneller Nederlands, maar dat zijn kinderen.' Jolanda komt met een oplossing. 'Misschien moet je een dag in de week alleen maar Nederlands praten.' Christiana probeert het wel, zegt ze. 'Maar na een uurtje zijn ze het allemaal al weer zat.'

Op verzoek is de naam Christiana gefingeerd.